

³ НБУ констатував зниження прямих іноземних інвестицій за рік на третину : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukranews.com/ua/news/544961-nbu-konstatuvav-znyzhennya-pryamykh-inozemnykh-investytsiy-za-rik-na-tretynu>

⁴ Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

⁵ Закон Республіки Білорусь «О концессиях» от 12 июля 2013 г. № 63-3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11300063>

⁶ Україні на модернізацію застарілої інфраструктури необхідно 35 млрд. доларів, – МЕРТ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-modernizatsiyu-ustarevshey-infrastruktury-1504855209.html>

⁷ Законопроект про концесію: які небезпеки : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://espreso.tv/article/2018/05/24/zakonoproekt_pro_koncesiyu_yaki_nebezpeky

Резюме

Труба В.І., Завертнева-Ярошенко В.А. Развитие концессионного законодательства Украины в контексте евроинтеграционных процессов.

У статті проведено аналіз запропонованих у проекті Закону України «Про концесії» норм щодо вдосконалення концесійного законодавства в контексті євроінтеграційних та гармонізаційних процесів в Україні до законодавства ЄС, а також надано авторські пропозиції з удосконалення підходів до правового забезпечення концесійного законодавства.

Ключові слова: концесія, державно-приватне партнерство, господарська діяльність, державна власність, комунальна власність, Європейська інтеграція.

Резюме

Труба В.И., Завертнева-Ярошенко В.А. Развитие концессионного законодательства Украины в контексте евроинтеграционных процессов.

В статье проведен анализ предложенных в проекте Закона Украины «О концессиях» норм по усовершенствованию концессионного законодательства в контексте евроинтеграционных и гармонизационных процессов в Украине к законодательству ЕС, а также представлены авторские предложения по совершенствованию подходов к правовому обеспечению концессионного законодательства.

Ключевые слова: концессия, государственно-частное партнерство, хозяйственная деятельность, государственная собственность, коммунальная собственность, Европейская интеграция.

Summary

Truba V., Zavertneva-Yaroshenko V. Development of concession legislation of Ukraine in the context of European integration processes.

The article analyzes the proposed in the draft Law of Ukraine «On Concessions» norms for improving the concession legislation in the context of the European integration and harmonization processes in Ukraine to the EU legislation, and presents the author's proposals for improving the approaches to the legal support of concession legislation.

Key words: concession, public-private partnership, economic activity, state property, communal property, European integration.

УДК 346.21

М.Р. АВЕТИСЯН

*Маргарита Робертівна Аветисян, аспірант
Донецького національного університету імені
Василя Стуса*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ЯК СКЛАДОВОЇ ЗМІСТУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Однією з найбільш значущих правових категорій є категорія правового режиму¹, а в господарському праві – правового режиму майна суб'єктів господарювання. Він відіграє ключову роль в майновій відокремленості суб'єктів господарювання. При цьому правовий режим кожного з окремих видів майна суб'єктів підприємницької діяльності має свої особливості, які визначаються специфікою організаційно-правової форми².

У юридичній науці проблематику, пов'язану із правовим режимом майна, досліджують такі вчені, як Ю.С. Алексеева, К.І. Апанасенко, Д.О. Давидов, Ю.П. Пацурківський, І.А. Селіванова, В.С. Щербина, В.А. Чернишов, Б.А. Яськів та інші. Разом із тим недосконалість чинного законодавства та дискусійність багатьох питань, пов'язаних із правовим режимом майна суб'єктів господарювання, зокрема, розповсюдженням на майно суб'єктів господарювання правового режиму спільного сумісного майна подружжя, створюють невизначеність у майнових правовідносинах за участю таких суб'єктів, що обумовлює необхідність подальшого наукового опрацювання цих питань.

Метою статті є уточнення правового режиму майна, на підставі якого суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм здійснюють свою діяльність, а також розробка пропозицій щодо вирішення проблеми «подвійного» правового режиму майна суб'єктів господарювання.

Кожній організаційно-правовій формі господарювання притаманний певний зміст, який складається з організаційних та майнових (включаючи правовий режим майна) елементів³. При цьому зміст правового режиму майна суб'єкта господарювання визначається залежно від організаційно-правової форми господарської організації⁴. Взагалі слово «режим» походить від французького «regime» – тобто сукупність правил, заходів, норм для досягнення будь-якої мети. Виходячи з походження цього слова, у юридичній літературі «режим» є сукупністю правил, які визначають порядок виконання певних дій, умов існування будь-якого правового явища⁵.

На думку В.Д. Жука, основні ознаки правових режимів полягають в наступному: 1) встановлюються в законодавстві й забезпечуються державою; 2) мають на меті специфічним чином регламентувати конкретні галузі суспільних відносин, виділяючи в тимчасових і просторових межах ті чи інші суб'єкти й об'єкти права; 3) являють собою особливий порядок правового регулювання, що складається з юридичних засобів і характеризується певним їх поєднанням; 4) створюють конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів окремих суб'єктів права⁶.

Що ж до поняття саме правового режиму майна, ГК України⁷, ЦК України⁸ та інші нормативно-правові акти такого визначення не містять. Як зазначає Б.А. Яськів, у юридичній літературі з господарського (комерційного, торгового, підприємницького) права немає єдиного підходу до розуміння правового режиму майна суб'єкта господарювання, який дає можливість розкрити зміст правового регулювання майнових відносин суб'єкта господарювання⁹. Зокрема, В.А. Чернишов стверджує, що правовий режим майна комерційної організації означає існування всередині основних правових форм майнового відокремлення (права власності та похідних речових прав) особливих правил реалізації правомочностей володіння, користування і розпорядження майном в процесі підприємницької діяльності¹⁰. В.С. Щербина підкреслює, що під правовим режимом майна суб'єктів господарювання в теорії господарського права розуміють встановлені правовими нормами структуру цього майна, порядок його придбання (формування), використання і вибуття, порядок звернення на нього стягнення кредиторів¹¹. Ю.П. Пацурківський під правовим режимом майна суб'єктів підприємницької діяльності розуміє встановлені правовими нормами склад цього майна, порядок його формування, використання і вибуття та обсяг прав і обов'язків з приводу володіння, користування і розпорядження майном, порядок звернення на нього стягнень кредиторів. При цьому формами (видами) правового режиму майна суб'єктів підприємницької діяльності, які забезпечують можливість реалізації права на підприємництво, є право власності, обмежені речові права та права з речовими ознаками на чуже майно¹². З урахуванням загальних ознак правового режиму і наведених визначень правового режиму майна за основу доцільно обрати визначення досліджуваного поняття, яке надане В.С. Щербиною.

Незважаючи на те, що, як було зазначено вище, ГК України не містить поняття правового режиму майна суб'єктів господарювання, він визначає, що основою правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, є право власності, інші речові права (право господарського відання, право оперативного управління, інші речові права, передбачені Цивільним кодексом України (права володіння, права користування тощо) інші права відповідно до умов договору з власником майна (ч.ч. 1–2 ст. 133 ГК України). Разом із тим у ч. 5. ст. 55 ГК України суб'єкти господарювання – це господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління. Отже, суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм здійснюють свою діяльність на основі права власності, господарського відання та оперативного управління, можуть використовувати майно на підставі інших речових прав та договорів (оренди, концесії та ін.).

Б.А. Яськів зазначає, що в чинному законодавстві існує ряд спеціальних нормативно-правових актів, якими встановлюється правовий режим майна, що закріплюється за спеціальними суб'єктами. Наприклад, Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України»¹³ визначає правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, і повноваження органів військового управління та посадових осіб щодо управління цим майном, Закон України «Про правовий режим майна, що забезпечує діяльність Верховної Ради України»¹⁴ визначає порядок володіння, користування та розпорядження майном, що забезпечує діяльність Верховної Ради України¹⁵. Проте щодо правового режиму майна різних організаційно-правових форм господарювання не існує окремих нормативно-правових актів, відповідні норми розпорошені в ЦК України, ГК України та спеціальному законодавстві.

Розглянемо види права власності, на яких оснований правовий режим суб'єктів господарювання відповідно до ст. 55 ГК України. Так, одним із видів права власності є право державної власності. І. Селіванова, аналізуючи питання використання державної власності в господарській діяльності, зазначає, що перше, і одне з найважливіших питань, є питання про власника державного майна (суб'єкта права державної власності); чинним законодавством України воно визначено суперечливо. Так, якщо Закон України «Про власність»¹⁶ визнавав національне багатство України власністю народу України і відносив до нього як природні ресурси, так і основні засоби виробництва у промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку тощо, то чинне законодавство вже розділяє власність Українського народу та власність держави. Відповідно до ст. 13 Конституції України та ст. 324 ЦК України природні ресурси – земля, її надра, атмос-

ферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Все інше суспільне майно належить державі і відповідно знаходиться в державній власності. Ця теза, на думку І. Селіванової, недвозначно закріплена в ст. 326 ЦК України, а також впливає зі ст. 1 Закону України «Про управління об'єктами державної власності»¹⁷, яка визначає, що управління об'єктами державної власності – це здійснення Кабінетом Міністрів України, уповноваженими ним органами та іншими суб'єктами, визначеними законом, повноважень щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів¹⁸.

Далі науковець зазначає, що і така концепція витримується законодавцем непослідовно, є випадки, коли власністю Українського народу визнаються і неприродні ресурси (наприклад, ст. 1 Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» визначено, що суспільне телерадіомовлення – це телерадіоорганізація зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності Українського народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією¹⁹).

У листі Міністерства юстиції України від 11 січня 2007 р. № 19-32/2 «Роз'яснення порядку реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна залежно від форм власності» зазначено, що виходячи з положень Закону України «Про власність» суб'єктом права загальнодержавної (республіканської) власності є держава в особі Верховної Ради України (ч. 1 ст. 32). Однак на сьогодні це положення Закону не відповідає Конституції України, що підтверджується в тому числі й Рішенням КСУ від 1 липня 1998 р. № 9-рп (справа № 01/1501-97 № 1-8/98 щодо приватизації державного майна). У Рішенні КСУ зазначається, що Верховна Рада України не може бути єдиним суб'єктом права державної власності, а виступає лише одним із органів державної влади в Україні, що здійснює права власника²⁰.

Зазначене положення підтверджується ст. 170 ЦК України, якою встановлено, що держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом. Тобто, від імені та в інтересах держави право власності здійснюють відповідні органи державної влади, а не лише Верховна Рада України²¹.

Окрім цього, І. Селіванова також ставить питання про те, кому і на якому правовому режимі передано державне майно і відповідає на нього, що фактичних користувачів державного майна можна розділити на три групи: господарюючі суб'єкти державного та недержавного секторів економіки та негосподарюючі суб'єкти²².

З огляду на те, що негосподарюючі суб'єкти не належать до суб'єктів господарювання, проаналізуємо господарюючих суб'єктів державного та недержавного секторів. Господарюючим суб'єктом державного сектору є, зокрема, державне комерційне підприємство та казенне підприємство. Майно державного комерційного підприємства закріплюється за ним на праві господарського відання (ч. 2 ст. 74 ГК України), майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління (ч. 3 ст. 76 ГК України). Також господарюючими суб'єктами державного сектору є державні акціонерні товариства, майно яких перебуває у державній власності і належить таким товариствам на правових титулах, похідних від права власності, зокрема, на праві господарського відання²³ або це майно набуто на праві власності як таке, що передане йому учасниками товариства як вклад до статутного капіталу²⁴.

Щодо господарюючих суб'єктів недержавного сектору, до цієї категорії користувачів державного майна відносяться всі інші суб'єкти господарювання, що не входять до першої категорії. Цим суб'єктам державне майно передається на підставі господарських договорів, найбільш розповсюдженими з яких є договори оренди, концесії, фінансового лізингу, управління, спільної діяльності тощо²⁵. Це фактично інші права відповідно до умов договору з власником майна в розумінні ст. 133 ГК України.

Основою правового режиму може виступати право комунальної власності. Як зазначено в Листі Міністерства юстиції України від 11 січня 2007 р. № 19-32/2, комунальна власність на конституційному рівні визнана самостійною формою власності. Так, Основним Законом передбачена державна власність та власність територіальних громад села, селища, міста, тобто комунальна власність (ст. ст. 41, 142)²⁶. Аналогічно, як і право державної власності, майно, яке є в комунальній власності, передається в господарське відання (комунальному комерційному підприємству) або оперативне управління (комунальному некомерційному підприємству) (ч. 3 ст. 78 ГК України). До господарських організацій комунального сектора економіки в науці також пропонується відносити: господарське товариство, у статутному фонді якого частка комунальної власності перевищує 50 % чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цього товариства; комунальне господарське об'єднання; комунальну установу²⁷.

Щодо права колективної власності слід зазначити, що хоча Конституція України не містить вказівки на таку форму власності, проте ГК України виділяє підприємства, що діють на основі колективної власності (підприємство колективної власності) (ч. 1 ст. 63 ГК України). Далі, у ч. 2 ст. 93, перелічені такі підприємства, зокрема, виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом. При цьому колективні суб'єкти підприємницької діяльності виступають власниками належного їм майна, а юридичною формою відокремлення майна колективних суб'єктів підприємницької діяльності є його закріплення на самостійному балансі²⁸. Як підкреслено у вищевказаному листі Міністерства юстиції України, якщо у статуті споживчого кооперативу зазначена колективна форма власності, то при реєстрації прав власності робиться відмітка, що майно кооперативу належить йому на праві колективної власності, а якщо у статуті споживчого кооперативу зазначена

приватна форма власності, то при реєстрації прав власності робиться відмітка, що майно кооперативу належить йому на праві приватної власності²⁹.

Основою правового режиму виступають також право господарського відання та право оперативного управління. Зазначені права становлять основу правового режиму майна державних підприємств і установ. Так, власником майна, закріпленого за державним комерційним підприємством, є держава в особі органу влади, до сфери управління якого входить державне комерційне підприємство, та при реєстрації прав власності робиться відмітка про правовий режим майна, а саме, належність майна підприємству на праві господарського відання. Власником майна, закріпленого за казенним підприємством, є держава в особі органу влади, до сфери управління якого входить казенне підприємство, та при реєстрації прав власності робиться відмітка про правовий режим майна, а саме, належність майна підприємству на праві оперативного управління³⁰.

Однак не лише державні та комунальні підприємства здійснюють господарську діяльність на основі господарського відання та оперативного управління. Так, об'єднання підприємств передається майно учасниками в господарське відання або в оперативне управління на основі установчого договору чи рішення про утворення об'єднання, вартість майна об'єднання відображається у його балансі (ст. 123 ГК України). У науці господарського права висловлюється теза, що і приватне підприємство може здійснювати свою діяльність на основі господарського відання³¹.

Щодо господарського відання та оперативного управління деякі науковці стверджують, що при відсутності майна на праві власності спостерігається відсутність такої ознаки юридичної особи, як майнова відокремленість³². Як відомо, без майнової відокремленості юридичні особи не можуть функціонувати в обороті³³. Така точка зору не враховує, що відокремленість майна означає насамперед його відособлення від майна інших осіб. Якщо майно передається в господарське відання чи оперативне управління, його так само відокремлюють із всієї маси державного або комунального майна та закріплюють за певним суб'єктом. При цьому власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства (ст. 136 ГК України), а власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право лише вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням (ст. 137 ГК України). Отже, майнова відокремленість наявна.

Найбільш поширеною основою правового режиму майна суб'єктів господарювання виступає право приватної власності. Щодо приватної власності юридичних осіб, то майно належить саме ним як окремим суб'єктам права, а не засновникам юридичної особи (які набувають корпоративних прав відносно такої юридичної особи)³⁴, що повністю відповідає такій ознаці, як наявність відокремленого майна юридичної особи.

Щодо приватної власності майна фізичної особи – підприємця слід підкреслити, що суб'єктом права приватної власності відповідно до ст. 325 ЦК України визнаються фізичні особи. Статтею 26 зазначеного Кодексу встановлено, що фізична особа володіє усіма особистими немайновими правами та здатна мати усі майнові права, передбачені Конституцією України, ЦК України та іншими законами. ЦК означає, що учасниками цивільних відносин та суб'єктами права власності є фізичні особи (ч. 1 ст. 2, та ч. 1 ст. 318). При цьому законодавець не розрізняє такого суб'єкта права власності, як фізична особа – підприємець, з набуттям такого статусу пов'язується лише можливість здійснення господарської діяльності. Так, ГК України передбачено, що учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання (ст. 2). Своєю чергою, суб'єктами господарювання згідно зі ст. 55 ГК України є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Тому право власності на нерухоме майно повинно реєструватись за фізичною особою, а не за фізичною особою – підприємцем³⁵.

О.М. Переверзев зазначає, що громадянин – підприємець самостійно діє на товарному ринку, вступаючи у господарські відносини, набуваючи при цьому відповідних прав та обов'язків. Ініціативність і самостійність підприємництва нормативно закріплені у принципах підприємницької діяльності. Тобто, з одного боку, підприємницька діяльність громадян проголошена як самостійна та ініціативна, і тому логічно, що при укладенні приватним підприємцем комерційних угод не потрібно згоди іншого з подружжя. З іншого боку, сімейне законодавство України не передбачає таких винятків з правового режиму спільної сумісної власності подружжя. Задля стабільності товарно-грошового обігу за участю фізичних осіб – підприємців, а також з метою подолання вищезазначених протиріч О.М. Переверзев вважає за доцільне передбачити в ГК України, що для укладення фізичною особою – підприємцем угод, пов'язаних із здійсненням ним підприємницької діяльності, згода другого з подружжя не потрібна³⁶.

Проблемним практичним питанням є розмежування власності суб'єкта господарювання – юридичної особи від сумісної власності майна подружжя. Як зазначає Н. Вінтоняк складнощі регулювання таких відносин зумовлені тим, що, з одного боку, подружжя набуває тих прав та обов'язків, що виникають у осіб, які перебувають у шлюбі, а, з іншого боку, вони є самостійними суб'єктами, які можуть бути учасниками інших правовідносин³⁷. Передаючи юридичній особі корпоративного типу майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, корпоративних прав у повному обсязі, як майнових, так і немайнових, набуває тільки один із подружжя – той, який стає засновником (учасником корпоративних відносин). Інший із подружжя корпоративних прав не набуває, хоча і його частка в праві спільної сумісної власності була пере-

дана корпорації. Після внесення одним із подружжя свого спільного майна до статутного фонду юридичної особи корпоративного типу речові правовідносини, які існують у подружжя з приводу власності на майно, трансформуються у зобов'язальні правовідносини між ними³⁸.

Зазначене підтверджується і практикою Верховного Суду України (далі – ВСУ). Так, як зазначено у п. п. 28, 29 постанови Пленуму ВСУ від 21.12.2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Виходячи зі змісту ч. 2, 3 ст. 61 СК, якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на поділ одержаних доходів. У разі використання одним із подружжя спільних коштів у супереч ст. 65 СК інший із подружжя має право на компенсацію вартості його частки. Відповідно до положень ст. ст. 57, 61 СК, ст. 52 ЦК майно приватного підприємства чи фізичної особи – підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя; інший із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від цієї діяльності³⁹.

В Ухвалі ВСС України 01 листопада 2017 р. у справі 361/8273/16-ц вказано, що майно фізичної особи – підприємця (яке використовується для господарської діяльності фізичною особою – підприємцем) вважається спільним майном подружжя, як і інше майно, набуте в період шлюбу, за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів⁴⁰. ВСУ України в своїй Постанові від 11 березня 2015 р. у справі № 6-21цс15 з цього приводу також зазначає, що майно фізичної особи – підприємця може бути об'єктом спільної власності подружжя та предметом поділу між ними з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення спільного майна подружжя та способів поділу його між ними. Разом із тим взаємовиключними є висновки про те, що майно належить особі як фізичній особі – підприємцю та одночасно є спільним майном подружжя. Суд зазначає, що під час здійснення поділу майна в судовому порядку суд повинен виходити з презумпції рівності часток, а також з вимог ст. 71 СК, відповідно до якої поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі або реалізується через виплату грошової компенсації вартості його частки в разі неподільності майна (ч. 2 ст. 364 ЦК). При цьому відповідно до ч. 3 ст. 71 СК речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Вартість цих речей враховується при присудженні іншого майна другому з подружжя⁴¹. Порядок та способи поділу майна подружжя у зазначених випадках є зрозумілим, однак питання правового режиму майна суб'єкта господарювання не вирішено.

КСУ у своєму Рішенні від 19 вересня 2012 р. № 17-рп/2012 у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «КІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої ст. 61 Сімейного кодексу України зазначає, що приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, – це окремий об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності. Таким чином, в аспекті конституційного звернення положення частини першої ст. 61 Сімейного кодексу України треба розуміти так, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя⁴². Дійсно, в розумінні ЦК України підприємство (як єдиний майновий комплекс) є об'єктом цивільних прав. При цьому, як зазначає В. І. Борисова, власниками підприємств як єдиних майнових комплексів можуть виступати підприємницькі товариства, господарські товариства та виробничі кооперативи, а також фізичні особи – підприємці⁴³. У розумінні ж господарського права підприємство (зокрема, приватне підприємство) є суб'єктом правовідносин. У цього суб'єкта повинно бути відокремлене майно. Як власність у сім'ї існує в двох правових режимах: спільна сумісна власність подружжя та особиста приватна власність кожного з подружжя⁴⁴, так і власність підприємства (як суб'єкта прав) не може одночасно бути приватним майном цієї особи та спільним сумісним майном подружжя.

Як зазначено у ч. 2 ст. 65 СК України при укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя; дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Тому задля стабільності здійснення господарської діяльності та мінімізації ризиків оскарження правочинів щодо передання майна до статутного капіталу юридичної особи зі сторони другого з подружжя доцільно доповнити СК України наступним положенням: «для передання майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, як внеску до статутного капіталу господарської організації, згода другого з подружжя має бути подана письмово. У разі внесення майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя до статутного капіталу господарської організації, другий з подружжя має право на частку одержаних доходів від діяльності цієї господарської організації».

Враховуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки. Суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм здійснюють свою діяльність на основі права власності, господарського відання та оперативного управління, можуть використовувати майно на підставі інших речових прав та договорів (оренди, концесії та ін.). При цьому не будь-яке право власності може бути використане суб'єктами господарювання безпосередньо. Право державної та комунальної власності використовується у правових режимах права господарського відання та оперативного управління.

Суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми повинен мати відокремлене майно, тому нагальною є потреба вирішення проблеми «подвійного» правового режиму майна підприємств, адже

власність підприємства (як суб'єкта прав) не може одночасно бути його приватним майном та спільним майном подружжя у разі формування статутного капіталу за рахунок спільного майна подружжя. Пропонується передбачити в СК України положення, які мають забезпечити стабільність господарського обігу та мінімізувати ризики оскарження правочинів суб'єктів господарювання з боку другого із подружжя, а також нівелюють загрозу блокування діяльності суб'єктів господарювання при поділі майна подружжя.

¹ Пацурківський Ю.П. Правовий режим власності: поняття та зміст / Ю.П. Пацурківський // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 6. – С. 3.

² Там само. – С. 4.

³ Аветисян М.Р. Зміст організаційно-правової форми господарювання / М.Р. Аветисян // Часопис Київського університету права. – 2018. – № 3.

⁴ Яськів Б.А. Правовий режим майна акціонерного товариства / Б.А. Яськів // Юридична наука. – 2011. – № 6. – С. 74.

⁵ Титиевський А.Н. Поняття і структура громадянсько-правового режиму речей з позицій системного походу / А.Н. Титиевський // Вестник Тюменского государственного университета. – 2012. – № 3. – С. 128.

⁶ Жук В.Д. До питання визначеності категорії «цивільно-правовий режим майна» / В.Д. Жук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 30. – С. 127–128.

⁷ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

⁹ Яськів Б.А. Правовий режим майна акціонерного товариства / Б.А. Яськів // Юридична наука. – 2011. – № 6. – С. 72.

¹⁰ Чернышев В.А. Правовой режим уставного (складочного) капитала (фонда) коммерческих организаций / В.А. Чернышев // Вестник Удмуртского университета. – 2009. – Вип. 1. – С. 112.

¹¹ Господарське право : підручник / В.С. Щербина. 6-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С. 199.

¹² Пацурківський Ю.П. Правовий режим майна суб'єктів підприємницької діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю.П. Пацурківський. – К., 2011. – С. 4.

¹³ Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 48, ст. 407.

¹⁴ Закон України «Про правовий режим майна, що забезпечує діяльність Верховної Ради України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 19, ст. 140.

¹⁵ Яськів Б.А. Правовий режим майна акціонерного товариства / Б.А. Яськів // Юридична наука. – 2011. – № 6. – С. 71–72.

¹⁶ Про власність: Закон України від 07 лютого 1991 р. № 697-ХІІ (втратив чинність) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 20. – Ст. 249.

¹⁷ Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 р. № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – С. 1502. – Ст. 456.

¹⁸ Селіванова І. Використання державного майна в господарській діяльності / І. Селіванова // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2012. – № 1. – С. 1.

¹⁹ Там само. – С. 1.

²⁰ Роз'яснення порядку реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна залежно від форм власності: лист Міністерства юстиції України від 11.01.2007 р. № 19-32/2 // Бізнес: законодавство та практика. – 2007. – № 7. – С. 16.

²¹ Там само.

²² Селіванова І. Вказана праця. – С. 1.

²³ Захарченко А.М. Щодо правового режиму об'єктів державної власності у складі майна державних акціонерних товариств та їх дочірніх підприємств / А.М. Захарченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 124–133.

²⁴ Там само. – С. 126.

²⁵ Селіванова І. Вказана праця. – С. 2.

²⁶ Роз'яснення порядку реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна залежно від форм власності: лист Міністерства юстиції України від 11.01.2007 р. № 19-32/2 // Бізнес: законодавство та практика. – 2007. – № 7. – С. 16.

²⁷ Апанасенко К.І. Правовий режим майна, що є в комунальній власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / К.І. Апанасенко. – К., 2006. – С. 16.

²⁸ Пацурківський Ю.П. Правовий режим майна суб'єктів підприємницької діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю.П. Пацурківський. – К., 2011. – С. 9.

²⁹ Роз'яснення порядку реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна залежно від форм власності: лист Міністерства юстиції України від 11.01.2007 р. № 19-32/2 // Бізнес: законодавство та практика. – 2007. – № 7. – С. 16.

³⁰ Там само.

³¹ Алексеева Ю.С. Хозяйственно-правовой статус частного предприятия в Украине: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Хозяйственное право; хозяйственно-процесуальное право» / Ю.С. Алексеева. – Донецк, 2012. – С. 7.

³² Иванов С.О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами / С.О. Иванов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1–2. – С. 118.

³³ Зозуляк О.І. Поняття майнової відокремленості як ознаки юридичної особи / О.І. Зозуляк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2011. – Вип. 26. – С. 122.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само.

³⁶ Переверзев О.М. Питання правового режиму майна фізичної особи – підприємця / О.М. Переверзев // Вісник Луганського університету внутрішніх справ. – 2012. – № 5. – С. 301.

³⁷ *Вінтоняк Н.* Корпоративні відносини в аспекті відносин між подружжям / Н. Вінтоняк // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 10. – С. 10.

³⁸ Там само. – С. 13.

³⁹ Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 1. – С. 5.

⁴⁰ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 1 листопада 2017 р. у справі 361/8273/16-ц : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

⁴¹ Постанова Верховного Суду України від 11 березня 2015 р. у справі № 6-21ц15 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

⁴² Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року № 17-рп/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 75. – С. 33. – Ст. 3038, код акта 63617/2012. П. 1 резолютивної частини рішення.

⁴³ *Борисова В.І.* Підприємство в системі об'єктів цивільних прав / В.І. Борисова : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7773/1/Borisova_12-16.pdf

⁴⁴ Там само. – П. 2.1.

Резюме

Аветисян М.Р. Деякі питання правового режиму майна як складової змісту організаційно-правової форми господарювання.

У науковій статті розглянуто правові режими майна, на підставі яких суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм здійснюють господарську діяльність, надано пропозиції щодо вирішення проблеми «подвійного» правового режиму майна суб'єктів господарювання.

Ключові слова: організаційно-правова форма господарювання, зміст організаційно-правової форми господарювання, правовий режим майна, суб'єкт господарювання.

Резюме

Аветисян М.Р. Некоторые вопросы правового режима имущества как составляющей содержания организационно-правовой формы хозяйствования.

В научной статье рассмотрены правовые режимы имущества, на основании которых субъекты хозяйствования различных организационно-правовых форм осуществляют хозяйственную деятельность, даны предложения по решению проблемы «двойного» правового режима имущества субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: организационно-правовая форма, содержание организационно-правовой формы хозяйствования, правовой режим имущества, субъект хозяйствования.

Summary

Avetisyan M. Some issues of the legal regime of property as part of the content of the organizational and legal form of management.

The scientific article examines the legal regimes of property, on the basis of which business entities of various organizational and legal forms carry out economic activities, and make proposals for solving the problem of the “dual” legal regime of property of business entities.

Key words: legal form of economic activity, content of legal form of economic activity, legal regime of property, of business entity.

УДК 347.151.4

Т.О. БОРДЮГ

Тетяна Олександрівна Бордюг, аспірант Київського університету права НАН України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Питання про момент виникнення правоздатності у людини загалом та у дитини зокрема є досить складним. Варто визнати, що дана проблема є однією із найбільш дискусійних у науці. У цьому напрямі вже відомо не одне наукове дослідження, проте вбачаємо за доцільне висловити і деякі свої міркування, звернувши увагу на певні аспекти, які залишалися поза увагою в попередніх працях.

Насамперед хочеться вказати на той факт, що до легалізації абортів в СРСР у 1920 р., який став першим у цьому, таке питання правомірності штучного переривання вагітності не виникало – закони Російської імпе-